

ATATÜRK DÖNEMİNDE EĞİTİM VE BİLİM ALANINDA GELİŞMELER

Prof. Dr. Fahri KAYADİBİ*

ÖZET

Atatürk, Cumhuriyet ile birlikte kalkınmanın ve çağdaş olmanın temelini oluşturacak olan bilimsel faaliyetlere önem vermiştir. Önce eğitim atılımlarıyla işe başlamıştır. Okulları, üniversiteleri geliştirmiştir. Örgün ve yaygın eğitimle küçük-büyük demeden toplumun tümünü eğitmiştir. Eğitim atılımıyla birlikte dil, tarih, ekonomi, sanat, teknoloji gibi alanlarda yoğun bilimsel çalışmalar yapılmıştır. Kurultaylar ve kongreler düzenlenmiştir. Yurtdışından bilim adamları getirilmiştir. Çünkü ileri ülkeler seviyesine gelmek ancak bilimsel çalışmalarla olabilirdi.

ABSTRACT

THE DEVELOPMENTS OF EDUCATION AND SCIENCE IN ATATURK PERIOD

Ataturk gave emphasize on scientific works that will be constitute the basis of improvement and modernity with Republic. First of all he starts his work with educational progress. He developed the schools and universities. He trained all society without any exception with institutional and common education. He made some intensive scientific study on the aria such as linguistic, history, economy, arts and technology with educational progress. He arranged some congress and conferences. The scientists were brought from abroad. Because it could be possible that to reach the developed countries' level only with scientific studies.

GİRİŞ

Tarih boyunca insanlık, bilimin ışığında yolunu görebilmiş, eğitim ve bilimle ilerleyebilmiş ve bu sayede medeniyetler kurabilmiştir. Buluşlar ve teknolojik gelişmeler eğitim ve bilimin meyveleridir. Cehalet karanlıkları eğitim ve bilimle aydınlatılmıştır. Eğitim ve bilim, aklın gösterdiği yoldur. Bilim ve teknolojiye önem veren milletler her sahada ilerlemiş ve yükselmişlerdir. Ekonomide, sanayide ve millî gelirden üst düzeylere ulaşmışlardır. Diğerleri ise geri kalmaya mahkûm olmuşlardır. Bu sebeple Atatürk, ülkesini ve milletini üst düzeylere çıkarmak için bilime, sanata ve teknolojik gelişmeye önem vermiştir.

---

* İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı.

Çünkü onun temel inanışlarından biri de bilimin ve aklın rehberliği altında sürekli çağdaşlaşmadır.

Atatürk'ün bilime duyduğu saygı, toplumun eğitilmesine duyduğu ilgi ve teknolojik gelişmelere gösterdiği özen, hayatının her döneminde önemli bir yer tutmuştur. Atatürk'ün bilime, bilgiye, öğrenmeye ve teknolojiye duyduğu ilgiyi sadece sözlerinden değil, yaptıklarından da öğrenmekteyiz. Onun bilim hakkında söylediği şu sözleri, bize bilime ne kadar önem verdiğini açıkça gösterir.

“Dünyada her şey için, maddiyat için, maneviyat için, muvaffakiyet için, en hakiki mürşit ilimdir, fendir; ilim ve fennin haricinde mürşit aramak gaflettir, cehalettir, dalâlettir. Yalnız, ilim ve fennin yaşadığımız her dakikadaki safhalarının tekâmülünü idrak etmek ve terakkiyatını zamanında takip eylemek şarttır.”¹

Bu sözle Atatürk, bilimin bir ülke, bir memleket ve bir millet için ne kadar önemli olduğunu açıkça ifade etmiştir. Bir ülkenin refah ve mutluluk seviyesini yükseltebilmesi için bilimin ne kadar gerekli olduğunu çok güzel bir şekilde belirtmiştir. Bilimin dışında bir yol veya mürşit aramanın gaflet, cehalet ve sapıklık olduğunu çok güzel bir şekilde vurgulamıştır.

Tarihi incelediğimiz zaman bir çok uygarlığın doğuşunda ve gelişmesinde daima bilimin yol gösterici olduğunu görürüz. Bilim tarihi bunu bize örneklerle açıkça göstermektedir. Örneğin İslam dünyasında, İslam dininin doğuşundan sonra bilinçli yöneticiler sayesinde temel eserlerin ana dillere çevrildiğini ve bir dizi bilimsel atılımlarla uygarlıkta ileri bir düzeye gelindiğini görmekteyiz. Bilim ve teknolojiye önem verilmediği daha sonraki dönemlerde ise geri kaldığına tanık olmaktadır. Aynı şekilde Avrupa’da da on ikinci yüzyılda bilimsel eserlerin Latince’ye çevrilerek İslam dünyasındaki mevcut bilgi ve teknoloji Avrupa’ya taşınmıştır. Bu sayede bilimsel gelişmeler sağlanmış ve yeniden yapılanma ile okullar, üniversiteler kurulmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde de bilime önem verildiği zamanlar yükseliş ve ilerlemeler olmuş; bilimden uzaklaşıldığı zaman ise geriye gidiş ve çöküntü yaşanmıştır.

¹ Aydın Sayılı, *Atatürk ve Bilim, Atatürkçülük*, Ankara 1983, s.74.

I. ATATÜRK'ÜN BİLİME VERDİĞİ ÖNEM

Atatürk, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyetini muasır medeniyetler seviyesine çıkarmak istemiştir. O'nun şu sözleri bunu açıkça göstermektedir:

“Arkadaşlar, bundan sonra pek mühim zaferlere kavuşacağız. Fakat bu zaferler süngü zaferleri değil, iktisat ve ilim ve irfan zaferleri olacaktır. Ordumuzun şimdiye kadar istihsal ettiği muzafferiyetler memleketimizi halas-ı hakikiye sevk etmiş sayılamaz. Bu zaferler ancak müstakbel zaferimiz için kıymetli bir zemin hazırlamıştır. Muzafferiyet-i askeriyemizle olmayalım. Yeni ilim ve iktisat zaferlerimize hazır olalım.”²

Türk milletini geri bırakan; Cumhuriyet devrine kadar gerçek anlamda bilim ve teknolojiyi izleyen bir dönemin yaşanmamış olmasıdır. Bu nedenle Türk milletinin medenî, çağdaş ve müreffeh bir millet olarak varlığını yükseltme dinamik idealini kendisine gösteren Atatürk; bu ideale ulaşmakta bilim ve teknolojinin önemini belirtmiş “Bu millete gideceği yolu gösterirken dünyanın her türlü ilminden, buluşlarından, ilerlemelerinden istifade edelim”³ demiştir.

Atatürkçülük'te; akılcılığın temeli olan bilim ve teknoloji her alanda esas alınmalıdır. Zira Atatürkçülük, ilerlemenin temeli olan çağdaş bilim ve teknik esaslarının, her alanda rehber kabul edilmesini gerektirir. Bilim ve teknolojiye ileri olmak, her türlü mücadelede başarılı olmanın başlıca koşuludur. Bu amaçla bütün faaliyetler bilim ve teknoloji temeline oturtulmalı, bilim ve teknolojinin hudutları daima genişletilmelidir.⁴

Atatürk, bir konuşmasında teknolojik gelişmeler ve sanayiinin kurulması konusunun önemini şöyle belirtir:

“Bu yıl içinde denizaltı gemilerimizi memleketimizde yapmaya başladık. Hava kuvvetlerimiz için yapılmış olan üç yıllık program büyük milletimizin yakın ve şuurlu alakasıyla şimdiden başarılı sayılabilir. Bundan sonra için bütün

² Aydın Sayılı, *a.g.e.*, s.76.

³ İsmet Giritli, “Atatürkçü Çağdaşlaşmada Bilim ve Teknoloji”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, c. III, Sayı:8, Ankara 1987, s.361.

⁴ İsmet Giritli, *a.g.e.*, s.361.

tayyarelerimizin ve motorlarımızın memleketimizde yapılması ve harp sanayimizin de bu esasa göre inkişaf ettirilmesi iktiza eder.”⁵

30 Ağustos 1924’te yaptığı bir konuşmada bilimsel değişmelerin toplumlara etkilediğini, bunun için de Türk milletinin de medeniyet yolunda başarı için yenilenmesi gerekliliğini şöyle vurgular:

“Efendiler, medeniyet yolunda muvaffakiyet yenilenmeye bağlıdır. Sosyal hayatta, iktisadî hayatta, ilim ve fen sahasında muvaffak olmak için yegâne tekâmül ve terakki yolu budur. Medeniyetin buluşlarının, fennin harikalarının, cihanı değişmeden değişmeye sürüklediği bir devirde, asırlık köhne zihniyetlerle, maziperestlikle mevcudiyetin muhafazası mümkün değildir.”⁶

1922 tarihinde yaptığı bir diğer konuşmada ise, “Milletimizin siyasal ve sosyal hayatında, milletimizin düşünce eğitiminde yol göstericimiz bilim ve teknik olacaktır. Gözlerimizi kapayıp, tek başımıza yaşadığımız varsayamayız. Ülkemizi bir çember içine alıp dünya ile ilgisiz yaşayamayız. Bilim ve teknik nerede ise oradan olacağız ve herkesin kafasına koyacağız. Bilim ve teknik için kayıt ve şart yoktur.”⁷ demektedir.

Atatürk’ün kastettiği bilim ve teknik çağdaş olduğu için Atatürkçülükte bilim ve teknikteki gelişmelerin çok yakından izlenmesi gerekir. Medenî dünya hızla değişmekte ve gelişmektedir. Bu değişiklik ve gelişmelere uymak gereklidir. Uygarlık yolunda başarının gelişme ile mümkün olduğunu kabul eden Atatürk “Hayat ve geçime egemen olan kuralların zaman ile değişme, gelişme ve yenilenmesi zorunludur”⁸ demektedir.

Atatürk’e göre cehalet ve taassuptan uzak, ilme ve akılcılığa dayanan uygarlık yolu toplumlar için zorunlu yoldur. Çünkü “Medeniyet öyle kuvvetli bir ateştir ki, ona ilgisiz kalanları yakar, yok eder. Uygur olmayan insanlar ve

⁵ Aydın Sayılı, *a.g.e.*, s.77.

⁶ Atatürk’ün *Söylev ve Demeçleri II*, Ankara 1981, s.181.

⁷ Yüksel Ülken, “Atatürk’te Eğitim-Bilim ve Teknik Anlayışı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı:12, Temmuz 1988, s. 554.

⁸ İsmet Giritli, *Atatürkçülük İdeolojisi*, Ankara 1988, s.43.

toplumlar daima uygar olanların ayakları altında kalmaya mahkûm olacaklardır.”⁹

Onuncu yıl Nutkunda ise Türkiye için bilimin gerekliliğini şöyle vurguluyordu:

“Asla şüphem yoktur ki, Türklüğün unutulmuş büyük medenî vasfı ve büyük medenî kabiliyeti, bundan sonraki inkişafıyla, âtînin yüksek medeniyet ufkunda yeni bir güneş gibi doğacaktır.”

“Türk milletinin yürümekte olduğu terakkî ve medeniyet yolunda elinde ve kafasında tuttuğu meşale müspet ilimdir.”

“Yurdumuzu dünyanın en mamûr ve medenî milletleri seviyesine çıkaracağız. Milletimizi en geniş refah vasıta ve kaynaklarına sahip kılacağız. Millî kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız.”

Atatürk'ün felsefesinde temel kural ve gaye çağdaş olmaktır. Bunun da yolu bilim ve teknikten geçer. Bunu ifade ederken O, “Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, başarı için en gerçek yol gösterici bilimdir, tekniktir” demektedir.¹⁰

II. ATATÜRK DÖNEMİ BİLİMSEL ATILIMLAR

Bilimsel çalışmaların yapılabilmesi için önce gerekli alt yapının kurulması şarttır. Atatürk ilk önce yaptığı konuşmalarla bilgisizlik, eğitim, öğretmen, okul, bilim, kültür, kitap ve teknolojik gelişmeler üzerinde durarak, bunların önem ve değerini anlatmak için öğretmenlerin, yetkililerin ve kamuoyunun özellikle dikkatlerini çekmiş, sonra uygulamaya koymuştur. Çünkü kalkınmanın temelinde eğitilmiş insan gücü yatmaktaydı. Oysa savaştan yeni çıkmış ülkede “Okul, üniversite, öğretmen, profesör, mühendis, ustabaşı, şoför, makinist yok denecek kadar azdı.”¹¹

⁹ İsmet Giritli, *a.g.e.*, s.44.

¹⁰ Yüksel Ülken, “Atatürk'te Eğitim-Bilim ve Teknik Anlayışı”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Sayı:12, s.551-52.

¹¹ Cihat Akçakayalıoğlu, *Atatürk, Komutan, İnkılapçı ve Devlet Adamı Yönleriyle*, Ankara 1988, s.669.

Cumhuriyetin ilk yıllarında bilimsel çalışmalara başlanabilmesi ve yapılabilmesi için şu temel çalışmaların yapılması gerekiyordu:

- Dil ile ilgili temel çalışmaların yapılması
- Eğitimin yeniden yapılanması
- Araştırma kurumlarının kurulması
- Hepsinden de önemlisi bu çalışmalara önem verilerek, maddî ve manevî olarak desteklenmesi gerekmektedir.¹²

Şimdi burada bu konularda yapılan çalışmaları kısaca anlatmaya çalışacağız.

A. Eğitim ve Öğretime Önem Verilmesi

Atatürk, kurtuluş savaşından hemen sonra büyük bir eğitim seferberliği başlattı. Çünkü halkın bilinçlenmesi ve ülkenin kalkınması, ancak hızlı ve güçlü bir eğitim hamlesiyle mümkündü. Kısaca her türlü gelişme, büyüme ve ilerleme eğitimdeki başarıya bağlıydı. Çünkü şartlar bunu gerektiriyordu.¹³

“1920’de yeni Türkiye Devleti, kurulduğundan 3,5 yıl sonra Cumhuriyet ilân edilirken düşünemeyecek ölçüde elverişsiz, olumsuz ve korkunç koşullar altında, 11 yıl süren çok ağır savaşlar geçirmiş; toprakların üçte ikisi savaş alanları olmuş; yanmış, yıkılmış; nüfusunun üç milyonunu yitirmiş idi. Savaşların yıkımı öyle korkunç olmuştu ki, ülkede öğretmen, hekim, eczacı, hemşire, sağlık memuru, mühendis, hukukçu, mimar sanatçı vb. meslek adamları, yüksek okul mezunu hemen hemen kalmamıştı. Dahası duvarcı, marangoz, demirci, ayakkabıcı, terzi nalbant, şoför vb. esnaf bile. Ordunun ihtiyaç duyduğu şoförü, nalbantı yetiştirmek için özel kurslar açılma zorunluluğu olmuştu. Ne hastane, ne okul, ne yol, ne liman, ne fabrika vardı.”¹⁴

1 Mart 1922’de toplanan “Eğitim Kongresi” nde Atatürk, Meclis açılışında eğitim hedeflerini şöyle belirlemiştir: “Bu program milletimizin

¹² Esin Kâhya, “Atatürk ve Bilim Anlayışına Bir Bakış”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Ankara 19, s.778.

¹³ Fahri Kayadibi, *Atatürk ve Eğitim*, İstanbul 2002, s.7.

¹⁴ Rauf İnan, *Atatürk ve Eğitim*, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara 1981, s. 144.

bugünkü haliyle, sosyal hayatı ihtiyacı ile, çevre şartları ve yüzyılın gereklerine tamamen uygun olmalıdır. Tüm köylüye okuma, yazma, vatanını, milletini, dinini, dünyasını tanıtacak kadar coğrafi, tarihî, dinî ve ahlakî bilgi vermek ve öğretmek gerekmektedir. Eğitimin temel taşı bilgisizliğin yok edilmesidir. Bu yok edilmedikçe yerimizde kalırız.”¹⁵

27 Ekim 1922 günü İstanbul’dan Bursa’ya gelen kalabalık bir öğretmen topluluğuna şöyle hitap etmiştir: “Ordularımızın kazandığı zafer, sizin ve sizin ordularınızın (Millî Eğitim Ordusu) zaferi için yalnız bir ortam hazırladı. Gerçek zaferi siz kazanacak ve sürdüreceksiniz ve kesinlikle başarılı olacaksınız. Ben ve sarsılmaz imanla bütün arkadaşlarım sizi izleyeceğiz ve sizin karşılaşacağınız engelleri kıracağız.”¹⁶ Eğitim zaferinin kazanılması için öğretmenlere kesin destek vermiştir.

26 Ocak 1923’te yaptığı bir konuşmada özetle, “Bundan sonra pek önemli zaferlere kavuşacağız. Fakat bu zaferler süngü zaferi değil, eğitim, ekonomi ve kültür zaferleri olacaktır. Askerliğimizin kazandığı zaferle mağrur olmayan yeni ekonomi ve bilim zaferine hazırlanalım”¹⁷ diyerek eğitim, ekonomi, kültür ve bilim zaferine kavuşulması konusundaki kararlılığını belirtmiştir.

3 Mart 1340 (1924) tarih ve 430 sayılı kanun ile Tevhidi-i Tedrisat Kanunu¹⁸ çıkarılarak eğitim birliği sağlanmıştır. Bütün okullar Millî Eğitim Bakanlığı çatısı altında birleştirilmiştir.

Tevhid-i Tedrisat Kanununun 4. maddesinde “Maarif Vekâleti yüksek diniyat mütehasısları yetiştirmek üzere Darülfünûn’da bir İlahiyat Fakültesi tesis ve imamet ve hitabet hidemat-ı Diniyenin ifası vazifesiyle mükellef memurların yetişmesi için de ayrı ayrı mektepler küşad edecektir” denilerek din eğitimine de önem verilmiştir.

¹⁵ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, C.I, Ankara 1961, s.223.

¹⁶ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, C.II, s.46.

¹⁷ Ergünöz Akçora, “Atatürk, Cumhuriyet ve Eğitim Öğretimde Millîlik”, *Erdem*, C.II, sayı:33, Ankara 1999, s.691.

¹⁸ Kanun metni için bkz. TBMM Zabıt Ceridesi, Cilt: 7, İçtima:1, devre 2, s.26-27. Seçil Akgün, “Tevhid-i Tedrisat Kanunu”, Cumhuriyet Dönemini Eğitim, 1983, s.37-48.

“Eğer Cumhurreisi olmasam maarif vekilliğini almak isterdim”¹⁹ diyen Atatürk, her alanda yaptığı atılımları bilimin ışığında gerçekleştirmiştir.

B. Okul, Öğretmen ve Öğrenciye Önem Verilmesi

Atatürk, okuldan çok şey bekler. Çünkü bilimin yuvası okullar, öğreticisi öğretmenler, öğrenenler ise öğrencilerdir. Bilimin öğretildiği ve üretildiği yerler okullardır. Bu nedenle her gittiği yerde okulları ziyaret eder, öğretmen ve öğrencileri dinler. Onlara destek verir. 1922’de Bursa’da öğretmenlere hitap ederken: “Okul genç dimağlara, insanlığa saygıyı, millet ve memlekete sevgiyi, bağımsızlığın şerefini öğretir. İstiklâl tehlikeye düştüğü zaman, onu kurtarmak için izlenmesi uygun olan en emin yolu öğretir”²⁰ demiştir.

Okulu bilimin yuvası olduğunu şöyle belirtir: “Okul sayesinde ki Türk milleti, Türk sanatı, Türk ekonomisi, Türk şiir ve edebiyatı bütün ince güzellikleriyle gelişir.”²¹

Atatürk, öğretmenlik mesleğini ve öğretmenleri her fırsatta över. Mart 1923’te, Meclisi açış nutkunda meslek olarak öğretmeni şöyle değerlendirir: “Dünyanın her tarafında öğretmenler, insan toplumunun en fedakâr ve muhterem unsurlarıdır.”

Onun bu mesleğin insanlarına olan inanç ve güveni, “millet olmanın” anlamıyla da ilişkilidir. “Milletleri kurtaranlar, yalnız ve ancak öğretmenlerdir. Öğretmenden ve terbiyeden yoksun bir millet, henüz millet olmak istidadını kesb etmemiştir. Bir kitle millet olabilmek için mutlaka terbiyecilere ve öğretmenlere muhtaçtır demektedir.”²²

27 Ekim 1922’de İstanbul ve Bursa öğretmenlerine hitap ederken öğretmenlere olan içten duygularını şu şekilde dile getirir: “İsterim ki çocuk olayım, genç olayım ve sizin nur saçan öğretim çevrenizde bulunayım. Sizden

¹⁹ Akil Aksan, *Atatürk Der ki*, Ankara 1981, s.69.

²⁰ *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri*, C.II, s.43.

²¹ Burhan Göksel, “Atatürk’ün Eğitim Konusundaki Görüşleri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, c.1, sayı .3, Temmuz 1985, s.943.

²² Burhan Göksel, a.g.m., s.1944.

feyiz alayım. Siz beni yetiştiresiniz. O zaman milletim için daha yararlı, çok yararlı olurum.”²³

Atatürk, öğrencilere çok önem vermiştir. Prof. Dr. Afet İnan’a not ettirir: “Öğrenci ne yaşta olursa olsun, onlara geleceğin büyükleri nazarıyla bakmalı ve öylece muamele etmelidir.”²⁴ Bu sözüyle öğrencilere yetişkinler gibi önem verilmesini vurgulamıştır. Bu tespit Pedagojik açıdan son derece önemlidir. Çünkü öğrencilerin başarısı kendilerine verilen önemle doğru orantılıdır.²⁵ Zaten her gittiği yerde öğrencilerle sohbet etmesi, gençlerle arkadaş gibi olması, her fırsatta onlara karşı olan güven, sevgi ve ümidini belirtmesi ve 23 Nisan Bayramı’nı çocuklara hediye etmesi bu önemi açıkça göstermektedir.

Bütün bu sözler Atatürk’ün okul, öğretmen ve öğrenciye ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Çünkü ülkenin kalkınması için gerekli olan bilimin kaynağı okul, öğretmen ve öğrenci üçlüsüdür.

C. İlk ve Ortaöğretimdeki Gelişmeler

Cumhuriyetin ilk yıllarında okur- yazarlık oranı oldukça düşüktü. Bunun için önce bu alanda büyük gayretler sarf edildi. Yapılan çalışmalar ve gösterilen gayretler sonucunda %10 civarında olan okur- yazar oranı 1935’de %19’a, 1940’da ise %22’ye çıkarılmıştır.²⁶

Cumhuriyetin ilk yıllarında ilk ve orta öğretime çok önem verilmiştir. Ülkede ihtiyaç duyulan vasıflı insan gücü açığını kapatmak amacıyla da orta öğretim seviyesinde olan meslek okullarına da çok önem verilmiştir.

²³ Burhan Gökseç, a.g.m., s.943.

²⁴ Afet İnan, *M.Kemal Atatürk’ten Yazdıklarım*, Altınok Matbaası, İstanbul 1969, s.7.

²⁵ Fahri Kayadibi, *Atatürk ve Eğitim*, İstanbul 2002, s.12.

²⁶ Ayten Sezer, “Atatürk Dönemi Eğitim Politikası”, *Türk Yurdu Dergisi*, Ankara 2000, c.20, s.115.

1923-1938 yılları arası ilk ve ortaöğretimdeki sayısal gelişmeler şöyledir:²⁷

Okul Sayısı

<u>Yıllar</u>	<u>İlkokul</u>	<u>Ortaokul</u>	<u>Lise</u>
1923-24	4.894	72	23
1937-38	6.700	140	68

Öğrenci Sayısı

1923-24	341.541	5.905	1.241
1937-38	764.691	74.107	21.000

Öğretmen Sayısı

1923-24	10.238	796	513
1937-38	15.775	2.840	1.164

Meslekî ve Teknik Eğitim

<u>Yıllar</u>	<u>Okul Sayısı</u>	<u>Öğrenci Sayısı</u>	<u>Öğretmen Sayısı</u>
1923-24	64	6.547	583
1937-38	78	11.134	967

1923'ten 1938'e kadar olan İlk ve Ortaöğretimdeki okul, öğrenci ve öğretmen sayılarındaki artış eğitim-öğretime ne kadar çok önem verildiğinin açık göstergesidir. Aynı artışları Meslekî ve Teknik Eğitim alanında da görmekteyiz.

²⁷ Ayten Sezer, a.g.m., s.116.

D. Üniversitelerin Geliştirilmesi

Üniversiteler, toplumları geliştirecek fikir ve buluşları üreten bilim kurumlarıdır. Atatürk, bilim yerleri olan üniversitelere, öğrencilerine ve öğretim üyelerine çok önem vermiştir. Üniversitelerin çoğalması, gelişmesi ve eğitimde kaliteye ulaşması için çalışmıştır. Üniversite öğretim üyelerine iltifatı çok fazladır. 23 Haziran 1923'te onlara gönderdiği mesajda: "Bilimin millî istiklâl ile eş olduğu cihetle işgal buyurmakta olduğunuz öğretim kürsülerinde memleketin, siz bilim adamları dahi hiç şüphesiz aynı savaşın kahramanlarsınız" diyecek kadar bilimi ve bilim adamını yüceltmektedir.

Atatürk, üniversitelerin geliştirilmesi konusunu şu konuşmalarıyla ortaya koyar:

"Arkadaşlar, üniversite tesisine verdiğimiz ehemmiyeti beyan etmek isterim. Yarım tedbirlerin kısır olduğuna şüphe yoktur. Bütün işlerimizde olduğu gibi maarifte ve kurulan üniversitede de radikal tedbirlerle yürümek katî kararımızdır."²⁸

"Bunun için memleketi şimdilik üç büyük kültür bölgesi halinde mütalâa ederek; garp bölgesi için İstanbul Üniversitesi'nde başlanmış bulunan ıslahat programını daha radikal bir tarzda tatbik ederek cumhuriyete cidden modern bir üniversite kazandırmak; merkez bölgesi için Ankara Üniversitesi'ni az zamanda kurmak lâzımdır. Ve doğu bölgesi için Van Gölü sahillerinin en güzel bir yerinde, her şubeden ilkokullarıyla ve nihayet üniversitesiyle modern bir kültür şehri yaratmak yolunda, şimdiden fiiliyata geçilmelidir."²⁹

Cumhuriyete geçişte, tek yüksek öğretim kurumumuz "İstanbul Dârülfünûnu"dur. 1863'te kurulan bu kurum, 1453'te kurulan Fatih Medresesi'nden şekil değiştirerek günümüze kadar gelmiştir.

Dârülfünûn'da reform ve üniversiteyi geliştirme amacıyla, İsviçre'nin Cenevre Üniversitesi'nden Prof. Albert Malche görevlendirildi.³⁰ Ocak 1932'de çalışmalarına başlayan Prof. Malche ayrıntılı raporunu Hükümete ve bir sûretini de Atatürk'e verir. Atatürk, bu özel kopya üzerinde her cümle üzerinde durarak

²⁸ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c.I, s.374.

²⁹ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c.I, s.401.

³⁰ Cemil Bilsel, *İstanbul Üniversitesi Tarihi*, İstanbul 1943, s.28.

görüşlerini uzun notlar halinde işler.³¹ Söz konusu rapordan hareketle Dârülfünûn kaldırılarak yerine Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı İstanbul Üniversitesi kuruldu (1933)³².

Batı örneğinde bir bilim yuvası olarak düşünülen üniversite, Edebiyat, Fen, Tıp ve Hukuk Fakülteleri olarak yeniden teşkilatlandırıldı. Ayrıca İslâm Tetkikleri Enstitüsü, Türk İnkılâbı Enstitüsü ve Morfoloji Enstitüsü kuruldu.³³

Yeni Türkiye Devleti'nin akla ve bilime verdiği değer ölçüsünde kalkınabileceğini düşünen Atatürk, bilim adamlarına çok önem vermiştir. Buna en açık örnek, Nazi Almanya'sından gelen bilim adamlarına yeni üniversitede görev verilmesidir.³⁴

Yüksek öğretim konusunda sadece İstanbul Üniversitesi'nin geliştirilmesi ile yetinilmemiştir. Üniversitelerin yaygınlaştırılması için yoğun çalışmalar yapılmıştır. Ülkemizin ihtiyaç duyduğu yüksek vasıflı insan gücünü yetiştirmek amacıyla yurt dışına devlet hesabına gönderilecek öğrenciler hakkındaki 1416 sayılı yasa, 10 Nisan 1929 tarihinde kabul edilmiş ve bu yasa çerçevesinde teknik alanlarda mühendis ve yabancı dil, tarih, coğrafya, matematik, resim, müzik ve beden eğitimi alanlarında öğretmen olarak yetiştirilmek üzere çok sayıda öğrenci Almanya, Fransa ve diğer Avrupa ülkelerine gönderilmiştir.

Ülkemizdeki yüksek öğretimi geliştirmek amacıyla birçok yüksek öğretim kurumu açılmıştır. İlerde Ankara Üniversitesi'ni oluşturacak Ankara Hukuk Fakültesi (5 Kasım 1925), orta dereceli öğretmen yetiştirmek amacıyla Gazi Orta Öğretmen Okulu ve Eğitim Enstitüsü (1927), Yüksek Ziraat Enstitüsü (10 Haziran 1933), Millî Musîkî ve Temsil Akademisi (25 Haziran 1934), Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi (14 Haziran 1935), Mülkiye Mektebi (1936), İstanbul İktisat Fakültesi (7 Şubat 1937) ve Ankara Tıp Fakültesi (9

³¹ Geniş bilgi için bkz., Utkan Kocatürk, "Atatürk'ün Üniversite Reformu ile ilgili Notları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Kasım 1984, sayı:1, s.3-15; E.Hirsh, *Dünya Üniversiteleri Gelişmesi*, İstanbul 1950, s.229-295.

³² Cemil Bilsel, *a.g.e.*, s.38.

³³ Ayten Sezer, *a.g.m.*, s.116.

³⁴ Bkz. Fritz Neumark, *Boğaziçine Stımanlar*, çev. Şefik Alp Bahadır, İstanbul 1982, s.20.

Haziran 1937) Atatürk döneminde öğrenime başlamış en önemli yüksek öğretim kuruluşlarımızdır.³⁵

1923-24 yılında Fakülte ve Yüksekokul sayısı 9 iken 1937-38 öğretim yılında bu sayı 19'a; öğrenci sayısı 2.914 iken bu sayı 9.384'e; öğretim elemanı sayısı 307 iken gene bu sayı 387'ye yükselmiştir.³⁶

Yüksek öğretim kademesinde fakülte ve yüksek okul sayısında % 111'lik bir artış sağlanmıştır. 1923 yılında yüksek öğretim kurumlarımızda hiçbir kadın öğretim üyesi bulunmaz iken 1938 yılında 99 öğretim üyesinin bu kurumlarda görev yapması, Atatürk'ün Türk toplumunu modernleştirme çabalarının başarıya ulaştığını göstermesi bakımından çok anlamlıdır.

Diğer taraftan yüksek öğretim kurumlarında erkek öğrenci sayısının % 220 ve kız öğrenci sayısının % 525'lik bir artış göstermesi, yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin yüksek vasıflı insan gücünü sağlamada da başarılı olduğunu göstermektedir.³⁷

Prof. Dr. Utkan Kocatürk'ün "Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri" adlı eserinden öğrendiğimize göre Atatürk; Üniversite'de yeni ders yılının açılması münasebetiyle kendisine çekilen saygı ve bağlılık telgrafına şu cevabı vermişti: "İstanbul Üniversitesi'nin açılışından çok sevinç duydum. Bu yüksek ilim ocağında kıymetli profesörlerin elinde Türk çocuğunun müstesnâ zekâ ve eşsiz kabiliyetinin çok büyük gelişmelerine erişeceğine eminim." Yine Utkan Kocatürk'ün belirttiğine göre, O, 1932 yılında bilim adamlarına ışık tutacak şu sözleri söylemiştir: "İlim tercümeyle olmaz; tetkikle, yani araştırmayla olur"³⁸ demiştir.

Sonuç olarak; Üniversitelerde yapılan gelişmeler ve reformlar ile yeni Türkiye Cumhuriyeti'nde büyük atılımlara paralel olarak Türk bilimin temeli

³⁵ Galip Karagözoğlu, "Atatürk'ün Eğitim Savaşı", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, c. II, Sayı:4, Ankara 1985, s.199.

³⁶ Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, *Türkiye'de Ekonomik ve Toplumsal Gelişmelerin 50 Yılı*, Ankara 1973, s.466; Ayten Sezer, a.g.m., s.197.

³⁷ Galip Karagözoğlu, a.g.m., s.197.

³⁸ Bülent Daver, "Atatürk'te Bilim, Fen Kavramları ve Çağdaşlaşma", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, c. II, Sayı:22, Temmuz 1995, s.532.

atılmış, üniversitelerimize özgür düşünce ve bilimsel araştırmanın, Türk Ulusu'na da gerçek bilgi ve aydınlanmanın kapıları açılmıştır.³⁹

E. Türk Dili Çalışmaları

Dil, insanların düşüncelerini ve duygularını bildirmek, anlamak ve bilimsel çalışmalar yapmak için çok önemlidir. İlerlemenin, gelişmenin, kültürün temelinde sağlam bir dile sahip olmak yatar. Bu sebeple milletler için dil, hayatı bir önem taşır. Milleti millet yapan unsurlardan birisidir. Bunun için dil çalışmaları daha kurtuluş savaşı yıllarında başlar ve uzun bir hazırlık dönemi alır.

Atatürk, 1 Kasım 1932'de Meclis'e hitaben; "Türk Dili'nin kendi benliğine aslındaki güzellik ve zenginliğine kavuşması için, bütün devlet teşkilatımızın, dikkatli, ilgili olmasını isteriz" demiştir.⁴⁰

Atatürk, Türk Dili'nin gelişmesi için çalışmalara hız vermiştir. Çünkü bilimsel çalışmalar ancak sağlam bir dil ile yapılabilirdi. Bunun için Türkçe'yi arı bir dil haline getirmeye özen göstermiştir. Türkçe'yi Türk halkının birbiriyle konuşurken de okuyup yazarken de aynı zamanda kullanacağı yeni, tek ve güzel bir dil haline getirmek onun başlıca çalışma mevzuu oldu.

Bu suretle, her konuda olduğu gibi Türk Dili de kendisine millî bir gelişme yolu çizecek ve zengin bir kültür dili haline gelerek çağdaş uygarlığın ihtiyaçlarını karşılayabilecek duruma gelecektir.⁴¹

Bu hedefe ulaşmak için kurduğu Dil Encümeni çalışmalarına, davet ettiği bilginlerle beraber çalışarak başkanlık etti. Daha sonra, kurduğu Türk Dil Kurumu ile dilimiz, bir hayli kazançlı olarak bugünlere ulaştı.⁴²

³⁹ Mehmet Kayıran, "Atatürkçü Düşünce Işığında: Çağdaş Eğitim", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt:XIV, Sayı:42, Kasım 1998, s. 821.

⁴⁰ *Atatürk, Söylev ve Demeçler*, c. I, s.372.

⁴¹ Zeynep Korkmaz, *Cumhuriyet Döneminde Türk Dili*, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1974, s.59.

⁴² Burhan Göksel, "Atatürk'ün Eğitim Konusunda Görüşleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, c. I, Sayı:3, Temmuz 1985, s.952.

Dil konusunda çalışanlara ve hepimize Ata'nın şu özdeyişi en güzel rehber olmalıdır: "Türkçe dillerin en güzeli, en zenginidir. Yeter ki şuurla işlenmiş olsun."⁴³

F. Tarih Çalışmaları

Atatürk, Millî dil ve millî tarihe çok önem vermiştir. Bunun için Dil ve tarih çalışmaları üzerinde dikkatle durmuştur. Esasen kendisi de Türk Tarihi üzerinde eskiden beri çalışmaktaydı. Tarih sevgisinde Manastır Askerî İdadisindeki Tarih Öğretmeni Yüzbaşı Tevfik Bey etkili olmuştur. Tarih merakı daha sonraları artarak sürdü. Millet Meclisi konuşmalarında da tarihten çokça yararlandığı görülür. Bu nedenle İstanbul Darülfünûnu kendisine 19 Eylül 1923'te Fahrî Tarih Müderrisliği (Profesörlük) payesini verir. Atatürk'ün Wells'in "Dünya Tarihinin Ana Hatları" kitabını tercüme ettirdiği ve incelediği, yararlandığı bilinmektedir.⁴⁴

Çalışmalarını daha genişletmek ve geliştirmek için önce "Türk Tarih Heyeti", sonra da 15 Nisan 1931'de "Türk Tarih Kurumunu" kurdu. Bu kuruma dünya çapında tarihçilerin katıldığı "Tarih Kongrelerini" yaptırarak bilimsel araştırmalara yol açtı. Bildiğimiz gibi maddî varlığını hemen hemen bu kurumla Türk Dil Kurumuna bıraktı.⁴⁵

Ankara Üniversitesi'nin ilk kurulan Fakültesinin "Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi" olması, O'nun bu konudaki ideallerini geliştirme hamlelerinden birisidir.⁴⁶

Atatürk: "Fikrî terbiyede millî seciyeyi bilhassa en yüksek dereceye çıkarmak lâzımdır. Türk Tarihi bu konuda en verimli ilham kaynağıdır"⁴⁷ diyerek Türk Tarihi üzerine dikkatleri çekmiştir.

⁴³ Mahmut Esat Bozkurt, "Dil ve Tarih Meselesi", *Türk Dili Dergisi*, Ankara 1967, s.194.

⁴⁴ Burhan Göksel, a.g.m., s.953.

⁴⁵ Bekir Sıtkı Baykal, Atatürk Devrimlerinde Tarihin Rolü", *Atatürk ve Devrim*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1973, sayı:73.

⁴⁶ Burhan Göksel, a.g.m., s.954.

⁴⁷ Tekin Arıburun, "19 Mayıs Yaşarken", Maarif Vekâleti Yayınevi, 1939, s.14.

G. Kütüphanelerin Geliştirilmesi

Kütüphaneler, bilimsel araştırma yapanların mekân tuttıkları yerlerdir. Potansiyel bilgi deposu olmaları nedeniyle bilim adamları araştırmalarında buralardan yararlanırlar. Bunun için Atatürk, kitap ve kütüphaneye çok önem vermiştir. Maarif Vekâletini kurduktan sonra yaptığı ilk işlerden birisi “Telif ve Tercüme Dairesi” ni kurmak ve kütüphaneleri yaygınlaştırmaktır.

Atatürk’ün güzel bir sözü var: “Çocukluğumda elime geçen iki kuruştan birisini kitaba verirdim. Eğer böyle yapmasaydım şimdi yaptığım işlerin hiç birisini yapamazdım” der. En sevdiği hediye kitaptır. Kitap yazanı, neşredeni şahsen takdir eder. Erzurum zelzelesinde bölgeye kitap yollayan naşir kitapçı Hilmi’ye özel tebrik telgrafı gönderir.⁴⁸

Cumhuriyet’in ilânından kısa bir süre sonra, eğitim ve öğretimin, çağdaş bir anlayış içinde nasıl düzenleneceği konusunda bilgi edinmek üzere, ünlü eğitimci John Dewey Türkiye’ye davet edilir. Dewey’in, bir iki aylık incelemelerinden sonra hazırladığı “Türkiye Maarifi Hakkındaki” raporunda⁴⁹ kütüphaneler ve özellikle, okul ve gezici kütüphaneler konularındaki düşünceleri çok ilgi çekicidir. O’nun, “her mektep faal bir kütüphane olmalıdır...”⁵⁰ önerisi, kütüphaneyi eğitim ve öğretimin bölünmez bir parçası olarak gördüğünü belirtmektedir.

Cumhuriyet’in ilânını takip eden ilk yıllarda, eğitim işleriyle birlikte, kütüphaneciliğimiz de aynı ciddiyetle ele alınmıştır. Okuldan sonra en etkin eğitim kurumları olan kütüphanelerimizin ıslahı ve yeniden örgütlenmesi konularında önemli girişimlerde bulunulmuştur.⁵¹ Kütüphanecilik yaygınlaştırılmış ve geliştirilmiştir.

⁴⁸ Burhan Göksel, a.g.m., s.955.

⁴⁹ J. Dewey, *Türkiye Maarifi Hakkında*, 2. Bs. 1952, s.12.

⁵⁰ J. Dewey, a.g.e., s.4.

⁵¹ Leman Şenalp, “Atatürk Dönemi ve Kütüphaneler”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt:VII, Sayı:21, Temmuz 1991, s.514.

H. Halk Eğitime Önem Verilmesi

Dünyadaki her türlü gelişmeleri, kültürleri, buluşları, bilimsel gidişatı takip etmek ve ülkesindeki noksanlıkları gidermek için halkın tümünü belli bir eğitim seviyesine ulaştırmak devletler için önemli bir olaydır. Bunun için ülkemizde de halkın geneli eğitilmeliydi.

Atatürk, 1 Mart 1922'de TBMM'ndeki açış konuşmasında halkın eğitilmesinin önemini şöyle belirtiyordu: "Bizim izleyeceğimiz millî eğitim politikasının temeli, önce içinde bulunduğumuz bilgisizliği gidermektir. Ayrıntılarına girmekten kaçınarak bu düşüncemi birkaç sözcükle açıklamak için diyebilirim ki, genel olarak bütün köylüye okumayı, yazmayı ve dört işlemi öğretmek, vatanını, milletini, dinini, dünyasını tanıyacak kadar coğrafya, tarih, din ve ahlak bilgisi vermek, millî eğitim programımızın ilk hedefidir."⁵²

Atatürk, 27 Ekim 1922'de Bursa'da yaptığı bir konuşmada; "Öğretmen Hanımlar, Öğretmen Beyler! Bütün bu gerçeklerin milletçe iyi anlaşılması ve benimsenmesi için her şeyden önce cehaleti ortadan kaldırmak lâzımdır. Bunun için eğitim programımızın, eğitim politikamızın temel taşı, bilgisizliğin yok edilmesidir."⁵³

1 Mart 1923'te Mecliste yaptığı açış konuşmasında ise: "...merkezlerde bilimsel toplantılar ve konferanslar düzenlemek, halkın okuyup yazmayan kısmını en kolay yoldan okutarak onlara en gerekli bilgileri verecek gece dersleri açmak, bölgelerindeki yayın organlarında, özellikle genel eğitim ve halk bilgileriyle ilgili yazılar yazmak, buralarda çalışan öğretmenlerin aksatmadan yerine getirecekleri ödevler olacaktır."⁵⁴

Halkın eğitilmesi için 1929'da "Millet Mektepleri" açılmıştır. Bu mektepler açıldıktan sonra yaşları 15-45 arasında değişen kadın, erkek bütün vatandaşlara buralara devam zorunluluğu getirilmiş, sonuçta 1929-34 yılları arasında bu mekteplerde 1.200.000 kişi eğitim görmüştür.⁵⁵ Bu mekteplerin faaliyetlerine paralel olarak; köy ilkokullarının yapımında köylü vatandaşlara

⁵² Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c.I, s.223.

⁵³ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c.II, s.45.

⁵⁴ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c.I, s.288.

⁵⁵ İlhan Tekeli, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Eğitim Sistemindeki Değişmeler", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e*, Türkiye Ansiklopedisi, c. II, s. 661.

çalışma yükümlülüğü getirilmiş; okuma odaları, gezici bölge kursları, eğitimci yetiştirme kursları gibi halk eğitime yönelik çalışmalara başlanmıştır. Bu yolda halk eğitimi genel hedef olmakla birlikte bu atılımların ilk yıllarında köy ve köylüye büyük ölçüde önem verilmiş 1932'de kurulan Halkevlerine paralel olarak "Hayat ve İş okulları" kurularak ziraat yörelerinde kurslar düzenlenmiştir. Kurslarda genellikle "Türkçe, Matematik, Yurttaşlık Bilgisi, Tabiat Bilgisi gibi genel kültür dersleri verilip, çeşitli ziraat ve sağlık konuları işlenmiştir.⁵⁶ 11 Haziran 1937'de de T.B.M.M.'nce onaylanan 3238 sayılı "Köy Eğitimcileri Kanunu" ile bu kursların yurdun birçok bölgelerinde açılmasında karar verilmiştir.⁵⁷ Bu yasayı izleyen 10 yıl içinde eğitimci sayısı 8.675'e, eğitimci okul sayısı da 7.090'a yükselmiştir.⁵⁸

Günümüzde çeşitli teknik imkânlar olduğu halde halk eğitime bu derece önem veremeyişimiz, üzerinde durulması gereken bir durumdur.⁵⁹

I. Sanata ve Sanatçıya Önem Verilmesi

Atatürk sanata ve sanatçıya önem vermiştir. Estetiğe, güzelliğe ve sanata tutkundur. "Sanat güzelliğin ifadesidir. Bu ifade söz ile olursa şiir, ezgi ile olursa müzik, resim ile olursa ressamlık, oyma ile olursa heykeltıraşlık, bina ile olursa mimarlık olur"⁶⁰ demiştir.

Sanatta bütün insanları birbirine bağlayan bir güç olduğundan onu geliştirmenin gerekliliğini Onuncu Yıl Söylevinde şöyle vurgular: "Şunu da önemle belirtmeliyim ki, yüksek bir insan topluluğu olan Türk milletinin tarihsel niteliğinde güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir. Onun içindir ki, milletimizin yüksek öz yapısını, yorulmaz çalışkanlığını, yaratılıştan kavrayışını, bilime bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini, ulusal birlik duygusunu durmadan ve her türlü araç ve yöntemlerle besleyerek geliştirmek millî ülkümüzdür. Türk milletine çok yaraşan bu ülkü, onu, bütün insanlıkta gerçek dirliğin sağlanması yolunda kendine düşen görevini yapmakta başarıya

⁵⁶ Enver Kartekin, "Köy Eğitimcileri Örgütü", *Atatürk Önderliğinde Kültür Devrimi*, RCD Semineri..., s. 102.

⁵⁷ Enver Kartekin, *a.g.e.*, s.102.

⁵⁸ Cevat Geray, "Köy Enstitüleri ve Toplum Kalkınması", *Seha L. Meray'a Armağan*, c. II, Ankara 1982. S.359; Bkz. Mehmet Kayıran, *a.g.m.*, s.824.

⁵⁹ Fahri Kayadibi, *a.g.e.*, s.23.

⁶⁰ *Atatürkçülük I*, İstanbul 1984, s.371.

eriştirecektir.”⁶¹ “Sanatsız kalan bir ulusun, hayat damarlarından biri kopmuş demektir” diyerek bir millet için sanatın ne kadar önemli olduğunu açıkça belirtmiştir.

11.04. 1930 tarihinde, Ankara’da Marmara köşkünde sanatçılarla birlikte bir toplantıda: “Efendiler; hepiniz milletvekili olabilirsiniz; bakan olabilirsiniz; dahası, Cumhurbaşkanı olabilirsiniz. Ama sanatçı olamazsınız.”⁶² diyerek sanatçılara bakışını çok veciz bir şekilde ifade etmiştir.

Atatürk, sanat hareketlerini sistemleştirerek sanatı devlet ödevleri arasına almıştır. Ankara’da 1920’de kurulan “Musiki Muallim Mektebi”, 1936’da “Devlet Konservatuvarı” haline getirilmiş, bu konservatuvarın mezunları Türk Devlet Tiyatrosu, Devlet Operası ve Balesini oluşturmuşlardır. Gazi Eğitim Enstitüsünde resim-iş ve müzik bölümü açılmış, 1932’den başlayarak Halkevleri yolu ile güzel sanat çalışmaları Anadolu’ya yayılmıştır. Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası’nın kurulması, Güzel Sanatlar Akademisi’nin İstanbul Fındıklı’daki sürekli binaya kavuşturularak yurt dışından gelen öğretim üyeleri ile güçlendirilmesi, Dolmabahçe Sarayı Veliâht Dairesinin Atatürk’ün emri ile Resim ve Heykel Müzesi haline getirilmesi, Atatürk’ün şehircilikle yakından ilgilenişi, Türkiye’nin çeşitli yörelerinde ve 1926’da Konya’da Eski Eserler Müzelerinin açılarak Selçuklulara ve diğer dönemlere ait Türk sanat eserlerinin derlenmesi önemli gelişmelerdir. Atatürk’ün başlattığı atılım her alanda değerli Türk sanatçılarının yetişmesini sağlamış, sanata ilgiyi arttırmış, dünyaya seslenebilen Türk sanatçıları yetiştirmiştir.⁶³

J. Çeşitli Bilim Kongrelerinin Düzenlenmesi

Atatürk’ün eğitim, dil, tarih, sanat, kültür ve ekonomi gibi çeşitli alanlarda bilimsel kongreler ve kurultayları düzenlemesi bilime ne kadar önem verdiğini göstermektedir. Bunlardan en önemlilerinden birisi de İzmir İktisat Kongresi’dir.

⁶¹ *Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri II*, Milli Eğitim Bakanlığı, 1952, s.271-272.

⁶² N. Sami Özerdim, *Atatürkçümin Elkitabı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, No. 483, Ankara 1981, s.161.

⁶³ İsmet Girtili, “Atatürk, Kültür ve Sanat”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt:IV, Sayı:10, Ankara 1987, s.23.

Atatürk, 17 Şubat 1923'te İzmir İktisat Kongresinde yaptığı konuşmada; "Yeni devletimizin, hükümetimizin bütün esasları bütün programları ekonomi programından çıkmalıdır. Bu sebepten evlatlarımızı o suretle eğitim ve öğretime tabi tutmalıyız ki, ticaret kesiminde, tarım ve sanatta ve bütün bunların faaliyet alanlarında faydalı olsunlar, etkili olsunlar" demek suretiyle ekonominin temelinde de eğitimin yattığını belirtmiştir.⁶⁴

17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arası yapılan İzmir İktisat kongresi, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin "köklerini" bilmede, dünü anlamada, bugünü kavramada ve yarına bakmakta hala çok önemli ekonomik, toplumsal, siyasî ve hukukî bir belge olma niteliğine sahiptir.⁶⁵ "İzmir İktisat Kongresi tarihte ilk defa ihraz-ı mevkii bülenedcek bir kongredir."⁶⁶

İşte Atatürk, böylesine değerli bilimsel kongreler düzenliyordu. Çünkü O, her sorunun bilimsel çerçevede çözüleceğine inanıyordu. Bunun için bilime önem veriyordu.

SONUÇ

Milletlerin kalkınmasının temelinde yatan en önemli faktör eğitim ve bilimdir. Eğitim ve bilimden yoksun olan topluluklar ekonomik ve teknolojik gelişmeyi de yeterince sağlayamadıkları için çağın gerisinde kalmaya mahkûm olurlar. Yoksul ve muhtaç duruma düşerler. Bunu bilen Atatürk, ülkesini kalkındırmak, milletini belli bir refah düzeyine çıkartmak için eğitim, bilim ve teknoloji alanlarında hızlı bir çalışma başlatmıştır.

Önce halkın tümünün eğitiminde atılımlar yapmıştır. Okuma-yazma kursları açmıştır. Her okulu bir eğitim merkezi durumuna dönüştürmüştür. Okullarda gündüzleri çocuklar, geceleri yetişkinler okumuştur. Millet mektepleri, halk evleri kurmuştur. Bir taraftan da halkı eğitecek öğretmenleri yetiştirmek için öğretmen kursları açmıştır. Ülke genelinde okulların sayısını hızla arttırmıştır. Meslekî ve teknik eğitime önem vermiştir.

Bilim ve teknolojiyi geliştirmek için Üniversite reformu yapmış, üniversitelerin sayılarını arttırmış ve dışarıdan bilim adamları getirmiştir.

⁶⁴ Afet İnan, *İzmir İktisat Kongresi*, Ankara 1982, s.76-77.

⁶⁵ Bkz.Zeki Hafizoğulları, "İzmir İktisat Kongresi", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt:XVI, Sayı:46, Mart 2000, s.289.

⁶⁶ Afet İnan, *İzmir İktisat Kongresi*, s.65.

Eğitim, dil, tarih, iktisat, kültür ve sanat gibi konularda bilimsel kongre ve kurultaylar düzenleyerek sorunlara bilimsel çözümler getirmeye çalışmıştır.

Atatürk'ün bilime ne kadar önem verdiğini "Hayatta en hakiki mürşit, ilimdir" sözü en güzel şekilde göstermektedir.

Bilim ve teknolojiye önem vermek, ülkemizin geleceği için çok gereklidir.